

IMÁDSÁG

*Fáradt a szép mező
Lekókad a virág,
Felmentő Istenem
Adj csöndes, nyugalmas,
És ne riadalmas,
Jóéjszakát...*

*Mert ha minden pihen,
Én ugysis öröködöm,
Rajtad is Istenem.
Te is nyugodj le már,
Nagyon elfáradtál.
Én bizton öröködöm.*

A DUNAMEDENCE-KÉRDÉS HÁT LAPJA

Írta: HALÁSZ SÁNDOR

A francia zszurnalisztika nagyon szellemesen oldotta meg az ugynevezett benyomás-cikkek felelősségének kérdését. A lap közreadja az írást, de rögtön az elején kihangsúlyozza, hogy az írás nem adja sem az ő, sem írójának véleményét. „X. Y. így látta“ — hangzik a széljegyzet. Látta és közli. Ugy látta, ahogyan közli. Megtörténhet, hogy a szeme elrajzoltan fotografál, a beállítottsága esetleg vét a szigorú tárgyilagosság törvényei ellen, előképzettsége és felkészültsége talán nem hatol be elég mélyen a dolgokba, lehetnek a tudósításban hibák, tulsások, elírások, de a téma fontos és érdekes és ezért feltétlenül az olvasó elé való.

Hasonló fenntartással az alábbiakban a Dunamedence-szövetség kérdését taglaljuk. A helyzetek és tények fotografiáját adjuk ugy, ahogyan látjuk. A kérdés megbeszélése fontos, életbevágóan érdekes és nagyon is az olvasó elé való, mert a Dunamedence megvalósításának gondolata, mint a tagadhatatlanul jelenvaló feszültség megoldásának orvossága, manapság lépten-nyomon felbukkan. Különösen Erdélyben divat e problémát, mint megoldást hozó feloldást kiexponálni, különösen akkor, ha konkrétabb és lebonyolíthatóbb kiutat a politikus vagy publicista nem lát.

Mindjárt előljáróban: A Dunamedence megvalósítását nem tartjuk megoldásnak, mert az egyfelől kivihetetlen, másrészt pedig ütközik a mindig szerves élet törvényeivel. A terv kivihetetlen, mert nem engedik megvalósítani és nem is orvosol, mert a Duna mentén élő népek államszövetsége, vagy bármilyen más lazább erejű egyesülése, nem csökkenti, sőt ellenkezőleg mélyíti az ellentételeket. A középeurópai népek és államok egyesülésének mindig voltak hivei és ellenzői. Nálunk, Erdélyben, nagyobbbrészt csak hivei vannak a gondolatnak, ami érthető is, mert a Duna mentén élő népeknek és államoknak sok sérelmei vannak. Az általános elégedetlenség keresi a kiutat: ez a beteg szervezet ösztönös tevékenysége. Politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági elégedetlenségek vannak és így nagyon természetes, hogy minden réteg reménykedve kap minden feléje nyújtott orvosság után. A nagy beteg gyakran elfordul az orvostól és a kuruzslóhoz, a javasasszonyhoz menekül. Nem analizálja a pirulát, nem méri meg és hasonlítja össze szervezetének ellentálló és reagálóképességével, hanem kritika nélkül elfogadja az írt, mert kétségbeesett helyzetében a kétségbeesett csudaszerekben is reménykedik.

A Duna mentén feldultságok vannak. Széttört politikai és gazdasági egységek élnek ez idő szerint e tájon és az egyes határokon belül különböző fájdalmak jelentkeznek. Ebben a széttagoltságban és szétesettség-

ben természetszerűleg el kellett érkeznünk ahhoz az ötlethez, amelynek robbanó pontja az általános megbékélés és kiegyenlítődés krisztusi szemlélete. A népek és népcsoportok vágyálma a gazdasági egység, a szabad kereskedelem, a nemzetiségi szabadság és a kulturális autonómia. Nemcsak évtizedek, de évszázadok óta keresik már azokat a lehetőségeket, amelyek mellett mindezek az alap-jogok és alap-örömök megvalósíthatóak lennének. Az apró politikai egységek természetesen időnként felvetik a gondolatot, mi akadályos lenne vajjon annak, hogy az ellenérzéseket kiküszöböljék, az ellentéteket összehangolják? Ők valahogyan úgy képzelik, hogy a szövetségre lépett kis állam-egységek önként összeforrnak egy nagy államtestben és azon belül mindegyik respektálja a másik csoportot, a kisebb, de most már egyenrangú egység szabadságjogait, kulturáját, gazdasági célkitűzését, népi sajátosságait. Voltaképpen — mondja ez a fel-fogás — az államok között nincsenek is mélyreható különbségek. Az egyik tulnyomóan ipari, a másik tulnyomóan agrár állam. Az államszövetség iparos-tagjai megveszik a pregnánsabban agrár államok agrár-feleslegeit viszont az agrár-államok az ipari jellegű tagállamból fedezik szükségletüket és imígyen megszüntetik az egymásközötti gazdasági ellentétet, aminek folytán szükségszerűen megszűnik a nemzeti, nemzetiségi és faji ellonérzés is. Sajnos, ilyen egyszerűen a dolgok nem állanak. Ilyen egyszerűen a dolgokat és a helyzeteket csak az a politika és publicisztika festi meg, amely a maga célkitűzéseinek csak félmondatait mondja ki. Ez a vágyalom ebben a formában csak naiv utkeresés, amely nem számol a törvényszerűségekkel, a politikai és gazdasági adottságokkal, a létért való küzdelem modern formáival. Absztrakt jóindulat és szentimentális humanizmus tételezheti csak fel, hogy az ilyen összolvadás nyomán az új egységben megvalósul az ozmózis fizikai törvénye és a tagállamok kulturája, szellemisége, ideológiája, politikája és gazdasági rendszerei összehasonulnak. A népcsoportok és állam-egységek összeforrásának talán sohasem voltak olyan nehezek a feltételei, mint éppen most. Az emberiség egységei ma gazdaságilag sokkal szétváltabbak, mint annakelőtte, aminek következménye, hogy sokkal inkább rivalizáló és így gyűlölködőbbek is. Ez a háborús hangulat fűtő ereje. Ebben a hangulatban arra számítani, hogy valamilyen önkéntes összeállás bekövetkezhesék, naiv elképzelés. Nemcsak a mai szétagoltabb gazdasági szembenállás és verseny napjaiban, de hajdanában sem ment egyszerűen és simán a szabad társulás, sőt ha kissé alaposabban lapozzuk a történelem lapjait, meg kell állapítanunk, hogy voltaképpen az államok egymással önként szorosabb egységre sohasem szövetkeztek. Azok az ugynevezett „önkéntes egyesülések“, amelyeket a történelemből ismerünk, voltaképpen álcázott hódítások. Ki meri vajjon meggyőződéssel azt állítani, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia államai önkéntesen egyesültek az államcsoportot vezető Ausztriával, vagy ki hiszi el, hogy a belátás és a szükségesség felismerése vezette egymáshoz a bismarcki Poroszországot és a szelid szellemű délnémet állam-egységeket? Ahol Európában, de akár mind az öt világrészben, népek és nemzetek „önkéntes társulását“ látjuk, optikai csalódást élünk meg. Az önkéntes társulás a legtöbb esetben menekülés volt az egyre jobban veszélyeztető háborús nyomás alól. Ki hiszi vajjon, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchiában egyesült tagállamok között az elmúlt évszázadok során háború nem követett volna háborút, ha az apróbb nemzeti egységek

„önként“ be nem olvadnak az erősebb, szellemi és gazdasági vezetésre hivatottabb Ausztria fennhatósága alá, vagy ki az, aki be nem ismeri, hogy Velence és Genua, Piza és Szicília talán még most is csatáznának egymással, ha valamennyien kényszerülten annak idején le nem fekszenek Róma egység-törekvése előtt?

A Duna-medencében élő népek egyesülésének gondolata természetesen felmerül, mert a gondolat tagadhatatlanul észszerű, de megoldhatatlan, mert a politikai és gazdasági konstellációk ellenérdekei erősebbek, mint az a romantikus békevágy, amely az egyénben minden időkből él. És az is természetes, hogy ez a dunai gondolat éppen most élesedett és hangosodott, mert örök szabály, hogy minél elkeseredettebb és kegyetlenebb a háború, annál mélyebb és vágyottabb a béke utáni sóvárgás. A közép-, kelet- és délkelet-európai államokban nemzeti és kulturális elnyomások vannak, politikai ellentétek és gazdasági háttérbe szorultságok és így természetes, hogy egyre magasabb számba szökkenten kisarjadt a békesóvárgás, amely mint végeredményt, a Duna medencéjében élő népek egyesülését vágyja.

Ha végig akarjuk játszani Európa e része politikusainak, publicistáinak, társadalom-bölcsészeinek és gazdaság-tudósainak játékát, mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy mely és mekkora területen képzelik el a Dunamedencének, mint államszövetségnek megvalósítását. A Duna maga, mint politikai tengely és gazdasági kapocs, túlélte magát. A Duna mentén ma már nem olyanok a politikai konstellációk, mint Kosuth Lajos idejében voltak. A Duna Pozsonyig német és ezért még a legelkeszebb dunai konfederációs hívek sem lelkesülnek egy olyan megoldásért, amely ebbe az államszövetségbe Németországot is bekapcsolja. A német birodalom Európa egyik legkomolyabb — talán valóban a legkomolyabb hatalmává nőtte ki magát és a birodalom államvezetésében, külpolitikájában annyira dinamikus, hogy maga mellett egyenjogú idegen nyelvű és kulturájú tagállamokat el nem tűrhet. Az anya-állam szerepét Németország mai erejében és hatalmi állásában bizonyára szívesen elvállalja, de a tagállam sorsát nem. Németország a kis Duna-környéki államok rendjében olyan kiütőköző erő lenne, amelynek nyomása alatt a tagállamok legfeljebb gyarmati vagy legjobb esetben függőségi szerepet kaphatnának, ami viszont a dunai koncepció elméleti elképzelésével összeegyeztethetetlen. Olyan szövetkezést kell és lehet csak összekapcsolni, amely a kisebb egységek egyenjogú társulását adja és amelyben kizárt az a veszély, hogy a tagállamok bármelyike olyan hatalmi különállásra teheszen szert, amellyel tagtársait — az idők folyamán térdre kényszeríthesse. Beszélnek egy Balti tengertől Fekete tengerig terjedő komplexumról és valóban ez az egység veszélytelenebbnek látszik. Nincsenek benne olyan „testes“ tagok, akik lenyűgözhetetlenül és fékezhetetlenül felül-emelkedhessenek. Van azonban olyan elképzelés is, amely csak valahol a Kárpátok északi vonalánál kezdené meg a tagtoborzást és az legfeljebb a Földközi tengerig terjedne.

A területi koncepció leghelyesebb mennyiségének megállapítása e tanulmány keretében csak akadémikus értékű lehet, miért is talán inkább azt a kérdést kell eldönteni, vajjon mekkora államszövetségeket tűrnek el Nyugat-Európa politikai hatalmai és katonai félelmei. A világháború óta etekintetben a kis államok sok jót nem remélhetnek. 1914 óta Európa

nyugati hatalmainak politikája arra mutat, hogy a cél a kis államok kialakítása és a nagy egységek megbontása. Az Osztrák-Magyar Monarchiát szinte atomjaira szétrobbantották, Németországból leszakítottak mindent, amit csak etnikai és nemzeti szempontokra hivatkozva le tudtak szakítani. Az Orosz Birodalom testéből kiemelték az életrekellett Lengyelországot, Törökországot meg visszaszorították az ázsiai világrészre. És a Balkánon sem volt a győztes hatalmak békefeltétele kiméletesebb. Bulgária skalpolása, Albánia kialakítása és minden azóta végbement furás-fazagás arra mutat, hogy a nyugateurópai politikai ideológia a kis egységekre való osztás vezérelvén épül fel. A négy európai nagyhatalom külpolitikai vonalvezetése immár évtizedek óta romboló tendenciájú. Wilson óta él és terebélyesedik a nemzeti kérdés, amelyet — mióta az a széttagolás fenntartásához már elégségesnek nem bizonyult — a faji ellentétek kirobbantásának kovászával is felduzzasztottak. A nemzeti megkülönböztetés lehetőséget adott a kis állam-egységek kialakításához, a faji ellentétek felvetése viszont békétlen belviszonyokat teremt és így lehetetlenné teszi, hogy a nemzeti államok egymás felé kezet nyújthassanak, közös érdekeik védelmére tömörülhessenek, nagyobb szövetségi rendszereket kiépíthessenek. A világháború óta a belső összeforrás jegyében még laza politikai szövetség sem létesült. Valamennyi közép- és keleteurópai szövetség csak arra szolgált és szolgál, hogy területileg biztosítsa egymást a harmadik, vagy a szembenálló szövetségekkel szemben. A Balkán-szövetség, a kisántant, a tengelyek egyre szélesülő megjelenési formája nem jelentenek belső kohéziót. Csak a megneemtámadás és a segély nyújtás e társulások célja, amihez legfeljebb, mint burok vagy még inkább, mint máz járul a kulturális és gazdasági egyezmény.

A nagy hatalmak kis egységekbe szétforgácsoló politikája mellett szinte elképzelhetetlen, hogy megtűrjenek valamilyen olyan államszövetségi egység kialakulást, amely száz-százötven milliós tömegek összeforrásához vezethet. Nemcsak a totális és így imperialisztikus államok politikai koncepciója tiltakoznék tehát egy bármilyen terjedelmű „Dunamedence“ kialakítása ellen, de ellene fordulna annak a „demokratikus“ Franciaország is, sőt nagyon hangosan berzenkednék ellene még a „liberális“ Brit Birodalom is. A kis állam e nagy hatalmak politikai szemszögéből nézve szükségszerű jelenvalóság, amellyel meg kell alkudni, mert Európában vagyunk és így nem lehet a nagyszerű és bevált megvesztegetett néger törzsfőnök vagy kínai tábornok rendszerrel ezeket az apróbb államalakulatokat elgyarmatosítani. De ennél többet, nagyobb, erősebbet és súlyosabbat nem tűrhet meg a nyugat-európai politika már azért sem, mert a német talpraállás leckéje keserű tanulságokat adott. A gyarmatok felosztásának és a háborítatlan gazdasági érdekszféráknak nyugodalmass évtizedei után a német katonai helyreállítás összekuszált mindent. Ebben a politikai kaoszban hagyjanak még egy nagyhatalmat kialakulni? Ötödik dudást a csárdában, a dunamenti vagy éppen a Balti és Földközi tenger közötti államok egyesülését szó nélkül eltűrni nem lehet. De nemcsak a nyugati nagyhatalmak, hanem mindenekelőtt a német birodalom lenne az, amely ez ellen az összeállítás ellen gáncsot vetne, mert a hitleri imperializmus kelet- és délkelet-európai terjeszkedésében csak úgy tudja az időnként szükséges sikereit elérni, ha olyan atomokkal áll szemben,

mint Ausztria, Csehszlovákia, a Memel vagy Litvánia. Nincs kétség az iránt: egy keleteurópai államszövetség tervének megvalósítási kísérletében a legengesztelhetlenebb casus bellit éppen Németország látná.

De a keleteurópai államszövetség kialakításának eddig említett akadályain túl nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy e szövetség megvalósulhatása esetén sem jelentene tartós megoldást, mert abban annyi ellentétes népi, politikai és gazdasági érdek ütköznék, amely surlódások előbb-utóbb a konfederáció szétomlását hoznák. A politikai szövetségek még akkor is rövid életűek, ha az egyneműek és egy érdekűek társulása. Az élet menete rohanó. A legkisebb világgazdasági fordulat, a néha megmagyarázhatatlanul felbukkanó politikai ideológia máról-halnapra szembeállítja a tegnapi barátokat. A múlt század végén Anglia és Franciaország Egyiptom kérdésében kardjuk markolatán tartották kezüket, de hat évvel később, 1904-ben mint „ántánt“, már szerelmesen egymás karjaiba omlottak. Oroszország ugyanebben az esztendőben Japánnal viaskodott Port-Arthur alatt, hogy tíz esztendő múltán, a világháborúban, ismét egymás mellett álljanak. És a ma büszkén szolidáris Róma-Berlin tengelyről is tudni illik, hogy husz esztendővel ezelőtt lövészárók választotta el őket egymástól és a tegnapi példa, Csehszlovákia esete a legeklatánabb: a múlt év októberében a cseh köztársaság még Németország legádázabb ellensége volt, ma egyik odaadó szövetségese.

A középeurópai államszövetség sem lenne tartósabb alakulat, mert azt mindenki, akinek a szövetség az idők folyamán nem érdeke, szétrobbantná ugyanugy, mint ahogyan a beláthatatlan időkre megoldásnak látszott Népszövetséget is szétugrasztotta a békétlen vagy ellenérdekű államegységek kiugrása. Eltekintve attól, hogy már a társulás is elképzelhetetlen, mert a tag-állam jelöltek politikai színei élesen és ellenségesen rítkóznak, mégis — feltételezve a szövetkezést, — mi történék abban az esetben, ha valamelyik tagállamban népi, vagy osztály mozgalmak nyomása alatt a politikai rezsím változnék? Hogy tud fennállani és megmaradni az a — mondjuk — oligarchikus alaptónussal kialakított államszövetség, amelyben valahol szociális mozgalmak sikerre jutnak vagy fordítva, miképpen állja tovább a sarat a demokratikus berendezkedettségű államszövetség, amelynek egyik-másik tagállamában fasiszta elemek kerülnek felül és hatalomra? El lehet képzelni, hogy ilyen esetekben a tag-államok többségének ereje elfojtja a renitens vagy kiütköző tag külön utjait, de kossuthi, hantoseleméri vagy akár krennermiklósi-e a rendőri eszközökkel összetartott egyakarát? Naumann annak idején pregnánsan fejezte ki a középeurópai helyzetet: Középeurópa — mondotta — két nagy lövészárók közé ékelt zsákmánylehetőség. Ebben a stratégiai és hadi helyzetben el lehet-e képzelni egy olyan államszövetséget, amelyben belül — mert lesznek! — külön politikai, ideológiai, nemzeti és faji ellentétek jelentkeznek? Egyetlen szóval sem mondjuk, hogy egy államszövetség, amely 20-30 nemzeti államot olvaszt magába, nem komolyabb és nagyobb célok megvalósítására alkalmasabb egység, mint a mai széttagolt állapot, de a Dunamedence hívei is ismerjék be ezzel kapcsolatban, hogy az egy akaratra való hangolódás csak vágyálom és hogy egy ilyen szövetség csak a leplezett hódítás, vagy a nyílt erőszak-parancs eredményeként jöhet létre.

Vannak a keleteurópai államszövetségnek olyan hívei is, akik a szö-

vetség kialakításának érdekében ettől a kezdeti erőszaktól sem riadnának vissza és akik nem nehézményezik a kicsapongó vagy külön utakra merészkedő tagokkal szemben a rendőri erőszak alkalmazását, mondván, ezeket a tagállamokban időnként feltörő népi vagy osztálymozgalmakat és politikai ideológiai forradalmak okozta „kellemetlenségeket“ vállalni kell és érdemes is azért a béke-biztonságért, amelyet egy ilyen társulás ad. Ez a „méretes“ államszövetség — mondják — egyrészt nem visel háborút belül és másrészt nem lehet a kívülről settenkedő imperializmus olcsó zsákmány-tárgya. A kis egyedülálló államot le lehet lépni, a nagy államszövetséget ellenben le kell győzni. Ez az okfejtés szemre valóban kifogástalan, de a dolgokba mélyebben betekintve kiderül, hogy az ellenkező oldalon áll az igazság. A nagy egységek háborús veszélye mindig nagyobb, mint a kis államok háborúba való sodródásának lehetősége. A dunamedencei államszövetség meglétele esetén például a legutóbbi csehnémet konfliktus vagy a cseh-magyar határkiigazítás már feltétlenül dunamedencei háborúba robbant volna ki és ugyanigy egészen biztos, hogy Svájc például a világháború alatt nem maradhatott volna semleges, hanem önálló, hanem valamelyik államszövetség tagja. A kis államokat a nagy állam nem nyelheti el és nem olvaszthatja háború útján magába, mert fékezi étvágját és imperializmusát a rivális nagy hatalmak őrtállása, ezzel szemben a nagy államszövetség egyaránt hódítási célja úgy a szomszédnak, mint a többi nagy katonai egységeknek. Az államok nagyságával együtt növekszik a háborús veszély foka. Nem lehet matematikailag lemérni, de lélektanilag meg lehet állapítani, hogy például Bulgária területi biztonsága sokkal szilárdabb ma és jelen állapotában, mint lenne abban a dunai konföderációban, amelyet, ha nem is katonai imperializmusa, de ideológiai, vagy gazdasági expanziója szempontjából, egyaránt ellenségnek tekintene úgy az olasz és német, mint az orosz államkolosszus.

És mindezekon felül nem szabad elfelejteni, hogy a nagy államszövetséget körülölelő szomszédok hódítási akarata néha — sőt legtöbbször — nem is az egész államtömbre vágyik, csak annak éppen vele szomszédos darabjára. Támadás esetén természetesen az egésznek védeni kell a megtámadott részt, holott a katonai védelem csak annak számára szükséges, amely éppen veszélyeztetett. Tegnap a szudéta-területek kerültek háborús konfliktusba, e pillanatban a kárpátaljai Ukrajna a katonai hódítás legközelebbi célja. A középeurópai államszövetség fennállása esetén a szudéta-területek kérdésében Bulgáriának már hadba kellett volna szállania és a kárpátaljai Ukrajna megtámadása napján Görögországnak csapatokat és hadfelszerelést kellene adnia, holott az úgy sem politikailag, sem gazdaságilag nem érdekli és ezenfelül — a Dunamedence úgy sem tudná megvédeni sem a szudéta területeket, sem Ruszinszkrét. Ezeket a kis egységeket vagy államszövetség esetén e periféria darabokat, csak az európai nagyhatalmi konszern tudja önállóságukban megtartani. A cseh állami integritást a nagy Dunamedence sem menthette volna meg attól a pillanattól kezdve, amelyben azt Anglia, Franciaország és Oroszország feladta, viszont bármilyen erős is a német haderő, nem szerezhetne vissza a szudéta-vidéket, ha e tervével szemben az angol-francia-orosz hatalmak katonai ereje felvonul. Mindezt csak annak igazolására, hogy a dunai konföderáció kialakulása nem adna nagyobb hábo-

rús biztonságot az államszövetségen belül élő népek veszélyeztetett vagy elkivánt területeinek, ezzel szemben a nagyobb államtest — fokozottabb háborús veszélyt jelent, mert örök szabály, hogy az államok nagyságával együtt növekszik a megtámadás veszélyének foka is. Csak egy bizonyos méreten túl, vagy egy bizonyos földrajzi adottságban jelent az állam olyan hatalmat, amellyel szemben — belátható időn belül — a harcot senki fel nem veheti. Az „állig fegyverkezés“ tehát nem megoldás, csak ott, ahol ehhez az „állig fegyverhez“ olyan terület- és népességmennyiség járul, amely mellett minden támadási kísérlet eleve halálra van ítélve. Allíthatjuk-e vajjon ezt arról a legvérmesebben elképzelt Dunamedencéről, amelynek kialakítását az „örök béke“ szempontjából is annyian kívánják? Jelenthet-e egy akár olyan hatalmas összefogás, mint Gdyniától a Boszporuszig terjedő terület, olyan hatalmat, amellyel leszámolni senki sem merhet?

Miért tehát megcsinálni a Dunamedencét, ha az sem adja a tökéletes belső békét és a tökéletes külső biztonságot? Miért cseréljük fel tehát a kis nemzeti államok vazallusi szerepét az államszövetségi tagállam önállóságának talmi értékével? A Dunamedence hiveinek felfogása szerint azért, mert a keleteurópai államszövetségen belül a tagállam több szabadságjogot, nagyobb kulturát, civilizációt, nemzetiségi szabadságot és gazdasági előnyt nyerhet.

Mindenekelőtt a kultúra és civilizáció kérdése. A leghatározottabban tagadjuk, hogy a nagy terület nagyobb egysége és a civilizáció, valamint a kultúra között bármilyen összefüggést lehetne találni. Senki sem állíthatja, hogy a nagy területű Perzsia civilizáltabb, mint Hollandia, vagy — maradjunk európai példáknál — hogy Németország kulturája vetekednék Belgium vagy Svájc kulturájával. A civilizáció a gazdasági szint vetülete, a kultúra a nép szociális neveltségének és az abból kisarjadt igényességének fénye. Jugoszlávia és a felosztás előtti Csehszlovákia lélekszáma közel járt egymáshoz és mégis milyen óriási távolságok voltak és vannak a szerb és a cseh kultúra között. A terület és népesség nagyságát a kultúrával és civilizációs mértékkel összefüggésbe hozni nem lehet és ugyanígy helytelen az az állítás is, amely a nagy dunai államszövetség megvalósítása esetén az új alakulattól nagyobb gazdasági eredményeket és szociális standardot vár.

A *Grossraumwirtschaft*nek tagadhatatlanul vannak előnyei, de a Dunamedencét nem szabad összetéveszteni azokkal a nagy gazdasági egységekkel, amelyek a világban fellelhetők és amelyek valóban az emberiség gazdasági életének elejei. Nagy gazdasági terület a brit birodalom és nagy egység Kína is. A brit birodalom a legjobban prosperáló gazdasági alakulat, Kína viszont a világ hatalmai közül talán a legnyomoruságosabb. A *Grossraum* előnyei a nagy területtel még nem valósultak meg. A nagy terület az okszerű és hasznohozó gazdálkodásnak csak egyik előfeltétele. És még tovább: a legnagyobb egyetlen felségjog alatt álló terület sem jelent még gazdasági eredményt, ha annak részei nem mechanizáltak, nem működnek úgy össze, mint a legfinomabb óramű fogaskerekei. Az most már a kérdés, vajjon a kialakítandó Kelet-Európában, annak minden részében, megszűnnének-e a tökéletlen munkamódok, a fejletlen munkakütemek? Össze tud-e dolgozni az albániai paraszt a brünni mechanikai szövőszékkel és vajjon a bánáti szójabab-termelés kapcsolatot kap-e a

lengyel állattenyésztéssel? Azok a szélsőségesen primitív vagy szélsőségesen modern termelési módok, amelyek ezen a nagy területen feltalálhatók lesznek, vajjon hogyan hatnak egymásra? Gyorsabb ütemet kap-e az egész avagy éppen ellenkezőleg ellassul, a fejlettebb a selejtesebbhez hasonló? Vajjon Oppenheimer határkuli-elméletének van-e igaza, amely azt állítja, hogy az egész karakterét az ugyanazon gazdasági területen fellelhető legalacsonyabb nivó, nem pedig a legmagasabb kultúra adja. Már maga az a tény, hogy a Dunamedencében primitív szegénység él az albán hegyek között, rontja a bucaresti bérmunkás munkafeltételeit és már az a körülmény, hogy a Duna déli folyásánál faekével is szántanak, lehetlenné teszi, hogy a traktorral és szántóvető géppel megmunkált volhiniai mintagazdaság buza-termelése általánosodhassék. Az ugyanazon gazdasági területen belül lévő elmaradott nyomja az egész gazdasági terület haladási ütemét és az a körülmény, hogy a gazdasági egységen belül fejlettebb munkamódok élnek, szükségszerűen kizsákmányolót és kizsákmányoltat teremt, ellentéteket, rivalizálásokat, verseny-küzdelmeket, — hogy ne mondjuk — kenyérforradalmakat. A Dunamedence házassági, az angol birodalom családi közösségen alapul. A Dunamedencében fejlett, különálló, beérett egyedek társulnak össze, az angol birodalomban ott áll a pater familias és körülötte a gyarmatok, a gyerekek. Ott szülő és gyermek közötti fegyelmi viszony áll fenn, mi viszont egyenrangú házasságként akarunk gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatot. Más az apai parancs összekötő ereje és más a házastársi kapcsolat. A szülői kapocs elválaszthatatlan mindaddig, amíg az apa fegyelem alatt tudja tartani a gyermekét, a házastársi kapcsolatban ismeretes a szabad elhatározású válás és előtte a rettenetes ellentét, a veszekedés és civódás. Elképzelhető-e egyáltalában, hogy a fejlett lengyel, magyar, román ipar elvegye a görög félsziget primitív mazsolását és az albán hegyek kecskepásztorát — önként? Szerelemből?

Az államok közötti társulás nem érzelmi kérdés, különösen nem lehet az a kelet- és dél-keleteurópai államegységek között, amelyek egymással szemben kifejezetten ellenséges indulatúak. Csak a kölcsönös gazdasági érdek hozhatna itt érdek-házasságot össze, de nagyon kérdéses melyik félnek és milyen értékű érdeke az, amely itt ilyen elhatározásokra bírhatná a feleket. Heterogének voltunk a múltban, mert különböző politikai és osztály-viszonyok egyre inkább távolítottak bennünket és heterogének vagyunk a jelenben is, mert geopolitikai adottságaink különbözőek. Melyik partnernek érdeke az, hogy szabadságjogban, kulturában és termelésben a „határkuli“ érvényesüljön és melyik partner túrné el azt, hogy a legmagasabb gazdasági szint külön előnyeit emelje és sokszorozza az a vámegység, amely az államszövetségek szerves velejárója?

Mert egészen a mélyig lehatolva, nézzünk a szemébe a vámunió kérdésének is. Államszövetség vámunió nélkül elképzelhetetlen. Minden vámközösség nélkül összetett alakulat csak politikai szövetség, tehát nem államszövetség, hanem legfeljebb szövetséges állam. Szövetséges államok már vannak Európa keleti- és délkeleti szegletében és nem elégitik ki a kívánalmakat, nem hoznak megoldásokat azokban a vitálisan égető kérdésekben, amelyek a politikai és kulturális békétlenségeket szítják. Államszövetséget kell tehát alakítani, Dunamedencét vagy kelet-európai Egyesült Államokat, viszont elképzelhetetlen, hogy egy ilyen szövetség

csak külügyi és hadügyi vezetésben, nemzetiségijog tiszteletben és a kulturális autonómia elismerésében legyen közös, gazdaságiakban azonban mereven ellenségesen és rivalizálva álljon egymással szemben. A vámunió azonban megvalósíthatatlan, mert olyan gazdasági ellentéteket teremtene az egyes tag-államok között, amilyenek a jelenlegi szabad és független államok között sincsenek. A vámunió a szövetség területén belül visszaállítaná a szabadkereskedelmet és ez a tény állandósítaná azt a fejlődésbeli és fejlettségbeli különbséget, amely a tagállamok között egyesülésük pillanatában fennállott. A vámunió és a belőle folyó szövetséghatárokon belüli szabadkereskedelem a legfejlettebbnek gazdasági monopóliumot juttatna, olyan kizsákmányolási lehetőséget, mint amilyen ez idő szerint az európai gyarmattartó hatalmak és a tengerentuli gyarmati testek között van. Érthető ez a szembekerülés, hiszen a szövetkező tagállamok gazdasági tekintetekben a legkülönbözőbb fokon állanak és így egy társulás csak abban az egészen fantasztikus esetben képzelhető el, ha minden tagállam a szövetségen belül olyan kereskedelmi és vámpolitikai normákat kap, amilyenekre az ő speciális körülményei között szüksége van. Ez volna a fából vaskarika, államszövetség, amely tulajdonképpen csak szövetséges államok csoportja, vámunió, amely alapjában véve közbenső vámokkal és vámhatárokkal teletüzdelt apró autarkikiák csoportja. Valami olyan vámrendszer oldhatná csak meg — természetesen átmeneti jelleggel — a kérdést, amely a tagállamok között alacsony és nevelő célzatú közbenső vámokat állapít meg, a fejlettebb gazdasági nivón állókkal szemben a fejletlenebbek védelmében és olyanokat, amelyek lényegesen kisebbek lennének a szövetségen kívül fekvő államokkal szemben alkalmazott és érvényes vámoknál. Szót sem szabad vesztegetni ennek a fantasztikumnak taglalására, mert hiszen nyilvánvaló, hogy még ha a nyugati nagyhatalmak nem is görditenének akadályt politikai és katonai megfontolásokból a Dunamedence kialakítása ellen, azonnal minden diplomáciai és katonai erejükkel szembe fordulnának az olyan szövetségi alakulattal, amely a nagyhatalmak európai konszernjében nyílt vámháborúval kezdené meg nagyhatalmi életét.

És mindezekon túl még ez sem jelentene megoldást, hiszen a tagállamok az ilyen kiélezett vámsorompó esetén azonnal elveszítenek — már csak retorziós okokból is — világpiacaikat. Elgyedül maradna, bezártan és elzártan, a 100-150 milliós Dunamedence a maga belső homogén piacával, amely a mai európai termelési kapacitás mellett nem elégséges. A tökéletes termelés fejlődésének szükségszerű követelménye az állandóan bővülő piachatár, már pedig a gazdaságilag eképpen kialakított Dunamedence nem kívánhatja el, hogy részére idegen piacok helyet adjanak, amikor viszont ő autarkikusan és büntető vámokkal elzárkózik minden más európai piac áruja elől.

Egész merev felállításban így alakulna a helyzet:

1. Az államszövetség agráriusa nem tudja felvásárolni az államszövetség minden ipari termékét, mert

a) a Dunamedencében már is jelenvaló ipari berendezkedettség termelési kapacitása a mai fogyasztási nivó mellett nagyobb, mint a Dunamedencében található embermilliók ipari szükséglete,

b) a Dunamedence agráriusa terményeiért nem világpiaci, csak dunamedencei árakat kapna és annak vásárlóereje sokkal alacsonyabb, sem

minthogy az ipar értékeit fokozottabban felvásárolhassa.

2. A Dunamedence ipari termelésének a saját területen el nem helyezhető feleslege nem talál külső piacokat, mert azokat a vámháború retorziója elzárja előle és

3. a Dunamedence ipari termelése részben lehetetlenné válik, részben megdrágul, mert a vámellenséges külföld vagy egyáltalában nem ad el neki olyan nyersanyagokat, amelyeket saját területén nem találhat (kaucsuk, gyapot, réz, antimon, stb.) vagy ha igen, csak olyan uzsora árért, amelyet az ellenséges külföld részére a vámháború feleleteként megállapít.

Ilyen körülmények között a Dunamedencén belül is kiméretlen gazdasági beháború indulna. Az agráriusnak és az iparosnak viszonya mindig olyan, mint a gyarmat és az anyaország viszonya. Különösen kizsákmányoltan állana ebben a helyzetben a Dunamedence agráriusa a Dunamedence iparosával szemben, mert egyrészt az ipar nem dolgozhatna ebben a bár megnagyobbodott, de kifelé hermetikusan elzárkózott térben olyan kapacitással, mint annak előtte, másrészt pedig a külföldi nyersanyag uzsoraárai miatt csak lényegesen magasabb előállítási költségek mellett termelne. Fokozottabban több kvalifikálatlan munkát lenne tehát kénytelen az agrárius egyre kevesebb ipari kvalifikált munkáért cserébe adni, ami az osztályellentéteket csak kiélezné, a szembenállásokat mélyítené és végső soron a nemzetiségi és faji gyűlölségeket ismét felélesztené.

Ezen az uton, a Dunamedence gazdasági helyzetének taglalásában, nincs megállás. A kérdés e részének ismertetése köteteket igényelne. A fentiekben csak rámutattunk néhány kirívó gazdasági nehézségre és máris tisztán látszik, hogy a politikai és hatalmi akadályon felül gazdasági torlaszok is utjában állanak egy ilyen kelet- és délkelet-európai államszövetség megvalósításának. És ezzel talán be is kellene fejezni ennek az informatív vitának írását. Informativnak nevezem, mert e tanulmány nem akarta az olvasót meggyőzni, csak szükségét érezte, hogy a Dunamedence kérdésének hátlapját megvilágosítsa. Nálunk ugyanis általában ennek a problémának csak az előlapját szokás ismertetni, csak addig mennek el, hogy felvázolják, milyen békés és harmónikus kilátásai vannak egy ilyen államösszefogásnak, amely természetesen kölcsönösen biztosítja a bennük testvériesült népek nemzetiségi jogait, kulturális autonómiáját, szabadság kivánalmait. Rá kellett egyszer a hátlapra is mutatni, a politikai ellenérzésekre, a katonai ellenállásokra, a gazdasági nehézségekre, azokra a nem kevésbé elsődleges okokra, amelyek miatt ez az elképzelés meg nem valósítható. A Dunamedence hiveinek vágyálma érthető és méltánylandó. Fájdalmasan hat a faj és osztályfölény, amely Európában talán éppen a Dunavölgyében a legnyomasztóbb és ezért keresik a kiutat, amelyben az osztályok és nemzetek közötti ellentétet az egyenjogúsítás elve és joga váltaná fel.

Sajnos ez az elképzelés a jelen körülmények között nem megy, mert megdönthetetlen szabály, hogy csak „a politikai, a gazdasági és művelődésbeli állapotoknak egyenlő fokán lévő állami alakulatok adhatnak surlódásmentes szövetséget”. (Kunfi Zsigmond.) India néhány száz államának szövetsége szinte surlódásmentes, Kína népmillióinak egyező erkölcs- és vallás-szemlélete valahogyan kohézióban tudja tartani a roppant birodalmat, a közös mult, az egyenlő iramú fejlődés és a származás szinte ki-

vétel nélküli hibriditása viszonylagosan nyugalmat biztosít az amerikai Egyesült Államokban, de nálunk, Kelet- és Délkelet-Európában, csak tagozódottságok és szétszórtságok vannak. Abban a térben, amelyet a vágyalom közös államiságba szeretne összeteregni, van királyság és köztársaság, fasiszta rezsim és demokrácia, ipari jelleg és dominánsan agrár tulsúly, van magasan kulturált néptömb és szomorúan alacsonyfokon álló analfabéta-réteg és van tiszta nemzeti állam és nemzetiségekkel spékelt vegyes keverék. Ebben a térben nem megy az átplántálás, nem érvényesül az ozmózis törvénye. Szabadságjogokat nem lehet parancsba adni, közigazgatást nem lehet átültetni, kulturát nem lehet uniformizálni. Tele vagyunk sajátságokkal, gazdaságiak, osztálytagozodottságiak, rendiek ezek a sajátságok és mindegyikünknek van külön multja, történelme, hagyománya és mindezeneken felül ott a táj és a tér hatása, a klíma sajátsága és még sok más minden, amelyek egyre jobban és mindig csak szétválasztanak bennünket ahelyett, hogy az egyesülés utját készítenék elő. Voltunk mi már Dunamedence, mikor Bécestől Konstantinápolyig török-egyikéz fogott össze bennünket és voltunk mi már keleteurópai egyterület is, amikor a Balti-tengertől a Volgáig az orosz-egyikéz irányította az ottani népeket. Az egyikéz nálunk mindig a felülálló kezét jelentette és a jövőben is csak azt jelenthetné, nem pedig az egymásfelé nyújtott jobbot. E tájon — szinte azt lehet állítani — a különállás és elkülönülés jelenti a magasabb kulturális, nemzeti és államalakulati fokot, nem pedig az összehoztatás és összefogás. Valóban e népek sorsa a kis népek végzete, amelyek éppen hogy vannak és csak addig vannak, amíg a felduzzadt szomszéd vagy a dzsingiszkháni allűrökkel megáldott imperialista le nem tapossa őket. E pillanatban e tekintetben bizonyos biztosítékaink vannak. Biztosítékunk a nagy hatalmak imperialista rivalizálása és a nagy kereskedelmi államok piacterjeszkedési vágya. Megtartanak és megőriznek bennünket, hogy eladójuk és főképpen vevőjük legyünk. Függetlenségben és önállóságban tartanak bennünket csak azért, hogy a másiké ne lehessünk.

És mivel ez a helyzet, a megoldásnak, nem a kül-, hanem a belpolitikai formáját kell megkeresni. Nem az a fontos, hogy küllellenségeinket leszereljük, hanem hogy belső szembenállásainkat kiegyenlítsük. Befelé ezért népképviselőket, egyenrangúságot és egyenjogúságot, kifelé nemzetköziséget! Olyan faj-, nemzeti és szociális politikát, olyan termelési rendet és szociális feltételeket, amelyek mellett növelhessük a belső termelést, hogy általa a belső fogyasztóképesség is növekedhessék. Mert nem gazdaságpolitikus az, aki azt hiszi, hogy az aktív külkereskedelmi mérleg adja az ország társadalmi, kulturális, nemzetiségi és civilizatórikus szintjének előfeltételét. Melyik állam a megelégedettebb: Németország, amelynek export-mérlege magas aktivákat mutat vagy Dánia, amely megteremtette a belső fogyasztás növekedésének előfeltételeit? Nem azon fordul meg a dunai népek egyenkénti sorsa, hogy tizen állanak-e össze, vagy huszan, hogy egymással békét, nyelvi, kulturális, vallási és egyéb ideológiai egyezményeket kössenek, hanem azon, hogy az egy kis állam testén belül milyen szociális feltételek mellett mekkora belső termelési tempóval tudunk értékeket produkálni. És ha majd ezen az uton valamennyien egy szintre jutunk, még pedig európai szintre, amikor politikai, gazdasági és művelődésbeli állapotaink egyenlő és európai fokára felér-

keztünk, megvalósítható lesz az egyenlő fokon lévő államok surlódásmentes szövetsége, a — Dunamedence. Habár...?

Habár európai fokra érten a most már megvalósítható Dunamedence túlhaladott álláspont, az „európai“ fokra jutott államok az Európai Egyesült Államok kialakítását tűzik ki feladatul.

A S P I C L I

Írta: BERTOLT BRECHT

(Eős vasárnap délután. Az apa, az anya és a fiu, ebéd után. Bejön a lány.)

A LÁNY: Klimbtschék kérdeztetik, otthon tetszenek-e lenni?

AZ APA *(rámordul)*: Nem! *(A lány kimegy)*.

AZ ANYA: Jobb lett volna, ha te magad mégy a telefonhoz. Klimbtschék tudják, hogy nem mehettünk még el hazulról.

AZ APA: Miért ne mehettünk volna még el hazulról?

AZ ANYA: Mert esik.

AZ APA: Ez nem ok.

AZ ANYA: Hová mentünk volna? Most majd megkérdik, hova mentünk?

AZ APA: Sok mindenhová mehetnénk.

AZ ANYA: Akkor miért nem megyünk?

AZ APA: Hová a fenébe menjünk?

AZ ANYA: Ha legalább nem esne!

AZ APA: És hová mehetnénk, ha nem esne?

AZ ANYA: Azelőtt legalább találkozni lehetett valakivel. *(Csend.)* Nem volt helyes, hogy nem mentél a telefonhoz. Most tudják, hogy nem akarjuk, hogy idejőjjenek.

AZ APA: És ha tudják?

AZ ANYA: Akkor kellemetlen, hogy éppen most nem érintkezünk velük, amikor a többiek se érintkeznek velük.

AZ APA: De hiszen érintkezünk velük!

AZ ANYA: Akkor miért ne jöhetnének ide?

AZ APA: Mert ez a Klimbtsch engem halálra untat.

AZ ANYA: Azelőtt nem untatott.

AZ APA: Azelőtt! Ne idegesíts ezzel az örökös azelőttel!

AZ ANYA: Azelőtt semmiesetre se kerültél volna őket csak azért, mert az iskolaigazgatóság eljárást indított ellene.

AZ APA: Azt akard mondani, hogy gyáva vagyok? *(Csend.)* Akkor hívd fel őket és mondd meg nekik, hogy visszajöttünk az eső miatt. *(Az anya nem mozdul.)*

AZ ANYA: Kérdezzük meg Lemkééket, hogy át akarnak-e jönni.

AZ APA: Hogy megint bebizonyítsák, hogy nem vagyunk eléggé a légvédelem mellett?

AZ ANYA *(a fiúhoz)*: Henrik, hagyd a rádiót. *(A fiu az újságot kezdi olvasni)*.

AZ APA: Hogy pont máma muszáj esni az esőnek, az egy katasztró-